

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
Kossuth Lajos Hadtudományi Kar

A zentai emberfejkoszorú

Készítette: Vikman Zsuzsa
BVA-8

Budapest

2006.

Előzmények

A császári hadsereg 1848 decemberi támadása válságos katonai helyzetet teremtett Magyarországnak számára. A több irányból támadó erők elöl a magyar csapatok Erdély és a Délvidék kivételével mindenütt kénytelenek voltak visszavonulni. A kialakult helyzetben az országgyűlés december 31-én úgy döntött, hogy a kormányzatszervekkel Debrecenbe költözik, hogy onnan szervezzék tovább az önvédelmi harcot. A további magyar hadműveleteket az 1849. január 2-i pesti haditanács határozta meg. Ezen Csány László fő kormánybiztos elnökletével Vetter Antal vezérőrnagy, a hadügyminisztérium táborkari osztályának vezetője, Görgei Artúr, Perczel Mór és Répásy Mihály vezérőrnagyok, hadtestparancsnokok, gróf Lázár György vezérőrnagy, a feldunai hadtest egyik hadosztályparancsnoka, Josef Kohlmann ezredes a hadügyminisztériumból, Klapka György őrnagy a hadügyminisztérium táborkari osztályáról, valamint Heinrich Pusztnik és Bayer József őrnagyok, a feldunai hadtest táborkari tisztjei vettek részt. Itt határozták el a főváros feladását és a magyar haderők zömének a Tisza mentén történő egyesítését. Ehhez szükséges volt a délvidéki magyar haderők kivonása. Ennek következtében a délvidéki városok védtelenné váltak. A bánáti hadtestnek az Aradot záróló, illetve a bácskai hadtestnek a Szeged környékét biztosító hadosztályok hátrahagyásával a Közép-Tisza vidékére kellett felvonulniuk. Itt kellett csatlakozniuk Perczel Mór Központi Mozgó és Répásy Mihály tartalék hadtestéhez. A Felső-Tisza vidékének fedezése az ott szerveződő felső-tiszai hadtestre hárult. A Görgei vezette feldunai hadtest Pestről Vácon át északra indult, hogy ezzel erőinek megosztására készítse a Windisch-Grätz tábornagy vezette császári főerőket. Az elterelő hadművelet sikere után a Felső-Tisza irányában kellett visszacsatlakoznia a többi magyar haderőhöz. A haditanács összpontosítási elképzelése kettős célt szolgált. Egyrészt biztosítani akarták a Tiszántúlt, mint hadműveleti bázist, másrészt meg akarták teremteni az ellentámadás feltételeit.¹

---

¹ *Barta István*: Az 1849. január 2-i haditanács és a főváros kiürítése. HK 1955/2. 76-89. o.

Hermann Róbert: Csány László mint a feldunai hadtest kormánybiztosa (1848. szeptember 29. – 1849. január 18.)

A város rövid bemutatása

A város címere

Zenta az 1367. és az 1389. években már úgy szerepel a korabeli okiratokban mint a budai káptalan birtoka - révjoggal együtt. A budai káptalan birtokaként fejlődésnek indul. Mint fontos tiszai átkelőhely rövidesen Dél-Magyarország legfontosabb kereskedelmi gócpontjává válik. 1475-ben a szegedi lakosság fegyveres úton elfoglalja a várost - ezzel véve elégtételt - mivel a révjogul rendelkező Zenta vámot vet ki a Szerémségből Szegedre szállított borokra. Ezután a város Szeged tulajdonába kerül. II. Ulászló 1506. február 1-én kiváltságlevelet adott a városnak, így megadta Zentának Szeged minden jogát. A város ekkor címet és pecsétet is kap. E kiváltságlevél fontos állomása Zenta történetének. Szabad királyi városi rangja csakhamar külsejében is kifejezésre jut. Egy-két utcája már európai mércével mérhető.

A város rohamos fejlődésének a Dózsa-féle parasztlázadás okozza az első törését, majd a mohácsi tragédia végleg megpecsételi a sorsát. A török hadak a várost lerombolták, lakóit megölték vagy elhurcolták. Ezután már csak átkelőhelyként használták, majd később erődítést emeltek a város helyén. A XVI. század vége felé szerb betelepülők szivárognak be a török katonaság nyomában a gyéren lakott településre, akik halászáttal és pástorkodással foglalkoznak. A XVII. század első évtizedében 6-700 lelket számlál a község. A város a török uralom alatt jelentéktelen hely, de egyszerre megtanulják a nevét, amikor híre megy, hogy Savoyai Eugén herceg hadserege Zenta alatt megsemmisítő vereséget mért a még mindig tekintélyes katonai erővel rendelkező török seregre, magának a szultánnak, II. Musztafának a szeme láttára. A Savoyai által vezetett egyesült hadak zentai győzelme 1697. szeptember 11-én világtörténelmi jelentőségű, ugyanis ezzel a győzelemmel szabadult fel majdnem egész Magyarország az oszmán hódítás alól. E csata következménye az 1699-ben megkötött karlócai béke, mellyel lezárul a törökök közép-európai térhódítása. A kirobbanó Rákóczi vezette szabadságharc hullámai ide is elgyűrűznek. A Rákóczi-féle szabadságharc után a község tengődik, főleg szerb határőrök tanyáznak benne és csak "Széntai sánc" néven tartják számon, amely a nemrég alakult katonai határőrvidékhez tartozik. 1715-ben III. Károly osztrák császár harmincadhivatalt létesít a községben, de a vámszedés alig jövedelmez valamit. 1774-ben az uralkodónő újabb kiváltságlevelet ad a városnak, kiterjesztvén a kedvezményeket az újonnan betelepült lakosokra is. 1769-ben nagy tűzvész pusztítja el a várost, de kamarai segítséggel ezt hamar kiheveri. A XVIII. század utolsó évtizedében Zenta látványos fejlődésnek indul. Vízi- és szárazmalmot létesítenek, az utak mentén eperfa-sorokat telepítenek, epreskerteket hoznak létre, fellendül a selyemtenyésztés és a kézműipar, a céhrendszer virágkorát éli. A lakosság vagyonosodik. A városhoz tartozó 64 ezer hold kiterjedésű határban tízezerrel legel a szarvasmarha, ló, juh és sertés. A lakosság száma kb. 7000 fő. 1833-ban kórház létesül, elsőként Bács megyében.

1848 szeptemberében a város kérvényt nyújtott be, hogy tanáccsal rendelkezessen. Ennek következtében a Belügyminisztérium kinevezett egy háromtagú küldöttséget a szükséges feltételek kivizsgálására. A város megfelelt a kívánalmaknak, így Beöthy Ödön országos teljhatalmú biztos a kért rendezett tanács alakítási jogával felruházta a várost. A tisztségviselők megválasztását november 24-én kezdték. Tomcsányi András lett a város bírása (korábban főszolgabíró); kapitány: Keresztury György; ügyész: Simon Mihály (szabadkai illetőségű); főjegyző: Buday Gábor; aljegyző: Buday Jenő; tanácsnokok: Tóth Ábel, Keceli István, Olajos György, Osgyáni László és Riger János; pénztárnok: Boros József; ellenőr: Szekfű Ferenc. Az 1848. évi 23. t.c.z. megállapított népszám után 94 képviselőt választottak². Zenta részesült az országos reformok előnyeiből. Minden fizetség nélkül megkapta az örökváltságot, országgyűlési képviseletet nyert, valamint a rendezett tanács megalakulásával felmentették a koronai kerület nyomasztó szerkezeté alól, így saját lábra állhatott. Zenta lakossága a délvidéki harcokban folyamatos támogatást adott a magyar csapatoknak. Fegyveres szolgálattal, a becsei és verbászi táborokat ingyenes fuvarral, élelmezésre adott 12 ezer pengő forinttal, valamint gabonával, takarmánnyal és marhával segítették. Beöthy Ödön bács megyei lakosokhoz intézett felhívása után a város 12 lovat, magánszemélyek pedig 9 lovat adtak. A várost 241 újonc adására kötelezték, ebből 1849. januárig 75-öt adtak be.

A város megtámadása

A város lakosságának békés együttélése azonban csak addig tartott, amíg 1849 januárjában Zenta vidékére is átcsaptak a lángok, amelyeket az osztrák hadsereg által támogatott nemzetiségek ellenséges indulatai és hadmozdulatai gerjesztettek.

Annak hírére, hogy a Délvidéken lévő szerb felkelő sereg Szurducski és Davidovac vezérek alatt a Tisza mentén Ó-Becse irányából támadásra készül Ada, Zenta és Ó-Kanizsa vidéke ellen, Zentán vészbizottság alakult Majoros István, zentai birtokos vezetősége mellett. A szerbek megadásra szólították fel a magyar lakosságot.

---

² Közlöny. Hivatalos lap. 18. sz. 1849. február 3. 64. p. – Tudósítás Zentáról, 1849. január elejéről

Zentai magyar lakosságnak

{Másolat}

A mi hadi tiszteknek részéről előadódik szép móddal; hogy adjátok meg magatokat, és ezen egy móddal mentve lesztek minden bántalomtól; Zentát pedig a tűztől ez által meg fogjátok menteni.

Fölszólítottok, hogy 12 egyént küldjete Adára, és által adás jeléül fehér zászlókat vigyete. Szinte házaitokra fehér zászlókat tűzete; s az által tudni fogják – van e dolguk barátaikkal, - vagy ellenségeikkel.

Meggyőződve legyete, ha szép móddal át adjátok magatokat, semmi sérelmetek nem történik.

Kelt Petrovászón, január 17, 1849

Kapitány – szerb tábornok Radován Jokovics s.k.

Az eredetivel egyezettette

Budai Jenő

zentai jegyző

Az okirattal mindenben egyenlő.

Kosztka őrnagy s kari segéd³

A veszély hírére már január hónap vége felé sok ember elhagyta Zentát, hogy családját és vagyonát a felsőbb vidékek községeiben és városaiban biztonságba helyezze.⁴ A vészbizottság és a nép mindent elkövetett Zenta védelmére. A várost teljesen körülárkolta, és ezek a sáncművek állandó őrséggel voltak ellátva. Mivel hiányzott a lakosok önbizalma, illetve megfelelő harci felszerelésben is hiány mutatkozott (kevés lőfegyver), küldöttséggel fordultak a szegedi térparancsnoksághoz, segítséget kérve Zenta védelmére. A kérelem teljesíthetetlennek bizonyult, így a küldöttség sem tért vissza többé Zentára. Ekkor érkezett Szabadkáról Demcsa János őrnagy, aki értesítette a lakosságot, hogy a hadvezetőség nem tud katonai segítséget nyújtani, valamint átvette a város katonai vezetését. Első parancsnoki intézkedése az volt, hogy a veszélyeztetett város női és gyermek lakosait kitelepítse. Ez az

---

³ (MOL, H 2 Országos Honvédelmi Bizottmány iratai 1849: 1401-1500. sz. 159. p.)

⁴ Dudás Andor szerző itt a menekülőkre az intelligens jelzöt használja

intézkedés azonban ellenérzéseket keltett a városlakókban („Ha vesszünk, mindnyájan vesszünk el!”) Később Demcsáról kiderült, hogy görög-keleti vallású és szerb származású⁵. Ennek következtében minden bizalom megszűnt az őrnagy felé, hirdetni kezdték, hogy Zenta ellen ő hozza a szerb csapatokat. 1849. január 31-én lázadás tört ki Demcsa ellen, aki a maga védelmében (szállásáról, a zentai plébániáról kijöve) a főtéren álló kereszt talapzatára lépett és beszédet mondott. De a nép meg sem hallgatta, és szó szerint felkoncolta – a holtteste ismeretlen helyen, a zentai népkertben található.⁶ Demcsa meggyilkolása után a parancsnokságot a nagy népszerűségnek örvendő földbirtokos, Majoros István vette át. Ilyen állapotok uralkodtak Zentán amikor, február 1-én biztos hír érkezett a szerb csapatok közeledéséről. Későbbi tanúvallomások jegyzőkönyveiből kiderült, hogy a támadó csapatokat zentai illetőségű szerbek vezették.

Február 1-én délelőtt 10 órakor két szerb lovasfutár érkezett a városba, hogy azt megadásra szólítsák fel, akiket a zentaiak felkoncoltak. A hibás cselekedet után a szerb csapatok már Zenta határánál voltak, és itt az úgynevezett mákosi szőlők árkaiban és a várost övező sáncokban elkeseredett harc bontakozott ki. A városi nemzetőrség, teljesen demoralizált állapotban, rövid harc, védelem után menekülni kezdett. A rémületet tovább fokozta, hogy a támadók a várost több helyen felgyújtották. Majoros István parancsnok volt az első, aki miután mindenkit menekülésre szólított fel, Kanizsa felé elmenekült. Az égő város, a zűrzavar, a vészharangok kongása teljesen megrémítette a bennszorult lakosságot, amely kétségbeesetten menekült gyalog és kocsin a város sáncának észak-nyugati, Kanizsa felé eső kapuja felé. A menekülési útvonalon a fejtelenség és torlódás hatalmas méreteket öltött, sok kocsin felborult, a város elhagyása az akadályok miatt szinte lehetetlenné vált. Az ostromlott város lakosságának egy része az északra eső nagy réten keresztül volt kénytelen menekülni. Ám a rét ekkor, télidején, sárral borított, rendkívül vizes és jeges volt. A legszörnyűbb dolgok azonban a bennszorultakkal történtek.

Az öldöklés és rablás, a tanúvallomások szerint két hétig tartott. De hiba lenne azt hinni, hogy a fosztogatásokat és a gyilkosságokat csupán az idegen szerb csapatok követték el. A támadók Zenta bevétele után csak a fegyveres ellenállókat ölték meg, a védtelen népet nem. A harmadnapra Ó-Kanizsa ellen eltávozott szerb csapatok kivonulása után a helybeli szerbség söpredéke folytatta a rémtetteket. A tanúvallomások alapján készült jegyzőkönyvekben

---

⁵ Mint később kiderült Demcsa egy felvidéki elmagyarosodott szerb család sarja volt. 1795. szeptember 23-án született Miskolcon.

⁶ Demcsa meggyilkolásának okozói, Miskei Mátyás és társai utóbb Szabadkán véstörvényszék által golyó általi halálra ítéltettek.

említett gyilkosok és rablók mind zentaiak voltak. De a zentai szerb értelmiség nem vett részt a fosztogatásokban és gyilkosságokban, sőt, ellenkezőleg, megpróbált enyhíteni a bennszorult magyar lakosok sorsán. Zagoricza Mózes, aki Zenta jegyzője volt, például lebeszélte Trifkovics szerb őrnagyot arról a szándékáról, hogy a Szent-háromság szobrot emberfejekkel rakja körül, sőt a már feltett öt emberfejet is levette. Az emberfejek nagy halomban álltak már a piactéren. Malesevits Sándor városi tisztviselő pedig megmentette a város összes kötvényét, amelyek értéke 98 000 forintot, a koronai kerületéi pedig 18 000 forintot tettek ki. Valamint a fentiek, és Vuits Szabbasz zentai birtokos voltak azok, akik a lakosok elrejtésével és élelmezésével a magyarok hálóját kiérdemelték.

A mézszárlás Zentán két hétig tartott, a halálos áldozatok számát 2 000-2 800 fő közé teszik. Sokakat felakasztottak, agyonvertek, a legtöbb embert csoportokban az alsóvárosi temető táján lévő, úgynevezett dézsma-magazinum mellé vezették ki, és ott lőtték le őket. A lakosok egy részét arra kényszerítették, hogy fegyveres felügyelet mellett a megöltek fejét levágják, és hogy a levágott fejekkel a Szent-háromság szobrot díszítsék fel, ami azonban elmaradt.⁷

Ezekén kívül folyamatosan napirenden voltak a súlyos botozások. A botozások Aradszki Samu zentai lakos háza előtt történtek. Ide tömegesen hozták az embereket, és a minimális botütések száma 50-60 volt, aminek következtében sokan megnyomorodtak. Rengeteg asszonyt, leányt és leánygyermeket tömegesen megerőszakoltak.

A város visszaszerzése

A magyar hadsereg 1849. március 22-én visszaszerezte Zentát. A magyar kormány hivatalos lapjának 1849. március 29-én megjelent 65. számában Perczel Mór tábornok a honvédelmi bizottmányt hivatalos jelentésében, március 22-ről keltezve, értesíti, hogy Szőreget, Deszket és Szent-Ivánt szerencsésen elfoglalta.

Mindaddig, amíg a Maros-Tisza szegleti pontokat a szerbektől meg nem tisztították, szó sem lehetett Zenta visszavételéről, és a Tisza jobb partjának biztosításáról. Szabadkán állomásozott ugyan Perczel Mór tábornok egy hadosztálya, azonban számukra elsődleges és elhagyhatatlan feladat volt Szabadka védelme, mivel a Bácskában állomásozó szerb csapatok

---

⁷ „A magyar szabadságharc egyetlen nagy csatájában sem volt annyi halott, mint a zentai vérfürdő alkalmával. A zalatnai mézszárlás sem volt ehhez fogható. Sokan felakasztattak, agyonverettek, vízbefullasztattak, legtöbben seregestől kihajtottak az adai-úton lévő epreskertnél állott, úgynevezett dézsma-magnazium mellé és ott rakásra lövtek” Dudás Andor: Zenta bevétele 1849-ben

ezt a nagy és gazdag várost folyamatosan veszélyeztették. Amikor azonban Szőreg táján a szerb hadsereg bánáti része megsemmisült, Perczel azonnal kiadta a parancsot Zenta visszafoglalására. A szabadkai hadosztály ezredese Gál Miklós aradi születésű, aki mellett őrnagyi rendfokozatban Perczel Miklós szolgált. Ez a hadosztály Perczel tábornok utasítására március 22-én megtámadta és a szerb ellenállás mellett, kemény harc után, de csekély áldozatok árán (magyar oldalról) vissza is foglalta. Zenta bevételéről Gál Miklós ezredes március 23-án reggel 4 órakor kelt jelentésében értesítette a honvédelmi bizottnányt, hogy az ütközet után hadosztálya birtokába sok lőszer és élelmiszer jutott. A kormány hivatalos lapjának, a *Közlönynek* március 29-i 65. számában megjelent hadi jelentésben leközölték, hogy az első berohanást Perczel Miklós őrnagy vezette.

Miután köztudott volt, hogy a zentai vérengzésért elsősorban a helyi illetőségű szerbek a felelősek, ezért Perczel első dolga volt, hogy Zentára vésztörvényszéket rendeljen. Ez a vésztörvényszék 1849. május 22-ig működött és meghallgatva a panaszokat, 47 zentai szerbet halálra ítél, és mindet Zentán május 22-én agyonlövötte. A Zentára helyezett vésztörvényszék által halálra ítélt szerbek neveiből kitűnik, hogy azok valóban majdnem mind zentai szerb családokból származtak.⁸

Ezek után csend lett a városban. A zentai mészárlás áldozatainak nevei csak részben maradtak fenn, nagy részük a feledésbe merült. Amikor 1889-ben megindult a vasútépítés a városban, felásták az 1849-es sáncokat. Az ott talált emberi hamvakat egy közös sírban, a zentai felsővárosi temetőben helyezték el, mely sírdomb fölé egy díszes fekete márvány emlékművet emeltek, a következő felirattal:

**A MAGYAR
SZABADSÁGHARC
1849. FEBRUÁR HÓ 1-ÉN
ELVÉRZETT SZERENCSETLEN
ZENTAI ÁLDOZATAINAK
EMLÉKÉRE
A HÁLÁS UTÓDOK
1893.
NYUGODJANAK BÉKÉBEN.**

---

⁸ Ezt a névsort közölték az osztrák kormánylap: a Magyar Hírlap 1850. október 17-i számában. A Magyar Hírlap ún. Hivatalos mellékletében az osztrák kormány közölte mindazon kivégzettek névsorát, akiket magyar kormány bíróságai, rögtönítélőszékei, katonai hatóságai kivégeztettek. Ezzel ellensúlyozni akarták a külföldre menekült magyarok „nagyításait”, mintha csak az osztrákok kegyetlenkedtek volna.

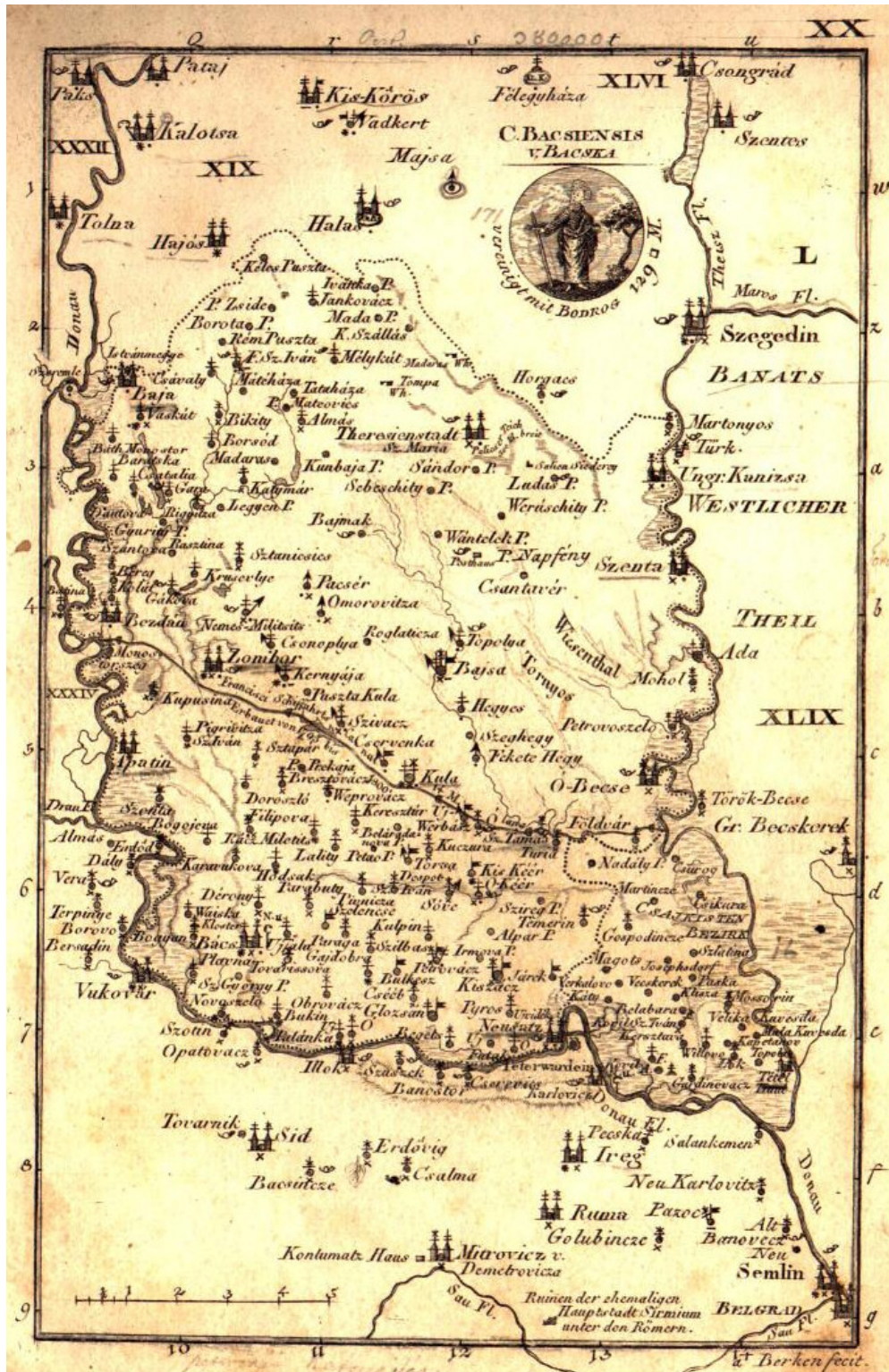

Honvédeknek a belvárosi temetőben.

*Kedves kis élelő!'
Régi palácok talán léteznek, az
népünk között még megmaradtak
ne felejtse el senki
2008/12/1
ifj. Károlyi
Károly*

A zentai Szent-háromság szobor

Bács megye térképe 1800-ban

A zentai népkert

Felhasznált irodalom

Spira György: A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországon, Budapest, 1980.

Barta István: Az 1849. január 2-i haditanács és a főváros kiürítése.

Pejin Attila: Zenta 1848-49-ben, Zenta, 1999, Thurzó Lajos Közművelődési Központ

Kalapis Zoltán: „Negyvennyolcnak nagy idejében” Újvidék, 1998.

A Bács-Bodrog vármegyei Történelmi Társulat Évkönyve, XXVII. 1. füzet, 1912.

Bácsország: 1999/január-február, 2002/július-augusztus

Hermann Róbert: Az 1848-1849-i forradalom és szabadságharc története. Budapest, 1996.

Képek:

<http://www.akm.exnet.hu/km/terkep/adatok/tkp-a19.htm>

http://www.sabotronic.co.yu/~cassiopeia/zyntha/album/archivum/arch_hu.htm

<http://www.zenta-senta.co.yu>

Szerb tömeggyilkosságok 1944-45-ben

A falu szélén állt és ott áll ma is egy szélmalom. Nem messze volt tőle a téglagyár, közöttük pedig a sintérgödör. Ide lettek jeltelen tömegsírokba ideiglenesen elkarparva a csurogi és a környékbeli magyarok, a gyűlölet és a bosszú áldozatai.

Csontjaikat néhány év múlva a szó szoros értelmében kilopatta a gödrökből a tettes: Tito rezsimjének pribék bandája, majd a kulai börtöngyár személtelére szállíttatta azokat. Róluk és a velük történekről a szélmalom mesélhetne legtöbbet, ha beszélni tudna. A területet ma gaz és fű borítja. Az áldozatoknak nincs fejfájuk, sírjukon nem nyílik virág. Emléküket csak a szívünk őrzi.

"Ahogyan közeledett a szovjet front, úgy erősödtek a partizánok. 1943 végén a szomszéd szerb lány figyelmeztetett, hogy majd meglátjuk még, kié ez az ország. 1944-ben már biztosak voltak a győzelemben, ami miatt sok magyar elmenekült szeptembertől kezdve. Az ősz esős volt. Rokonaink október 3-án mentek el, de mi is készülődtünk. Egy lovak és egy tehénünk volt. A tehénkét a kocsi után kötöttük, kinyitottuk a kaput és indulni akartunk, de a tehén elszakította a kötelet és elszabadult. A férjem becsukta a kaput és azt mondta: még a tehén sem akar menni, akkor miért menjek én, aki senkit sem bántott. Engem sem fog bántani senki. Maradunk."

"1944 októberében minden nap dobolták, hogy kinek kell jelentkezni, azaz kiket fognak kivégezni. Szörnyű volt hallgatni, mert tudtuk, ki marad másnapra apa nélkül, de nem tehetünk ellene semmit. A bűnük csak az volt, hogy, magyarok voltak. Egyik nap Farkas Ádám megkérdezte, miért világítanak minden este a temetőcsősznél, ezért őt is kivégezték. Nem volt szabad semmit sem tudnunk. Amikor Ádám lánya, Erzsébet bement édesapjához elbúcsúzni, alig ismerte meg, még az orrát is leszakították verés közben. A kivégzésekre könnyen találtak okot. Konc Pált azért ölték meg, mert rendőr volt; a 18 éves leventéket, mert magyar ünnepeken magyar dalokat énekeltek, Kasza István fiatalembert, mert március 15-én a templomtoronyban tárogatón magyar nótát játszott. Az egyik családból az apa külföldön volt, de haláleset miatt hazatért. Pár nappal később behívták és kivégezték."

"Amikor bejöttek értünk a szobába, azonnal lövöldözni kezdtek. Anyámat elvitték, engem pedig hideg vízbe állítottak. Sokáig álltam a jeges vízben. Később bekísértek a kisbíró szobájába, és mindjárt puskacsövet tettek a számba. Akkor 16 éves voltam és soha senkit nem bántottam. A szobában körülbelül 300 ember lehetett - egyeseknek leszaggatták a körmüket, másoknak a lába volt puskatussal összeverve, volt, akinek a nemi szervét vágták le - ezeket mind kivégezték. A kivégzést a félkezű Pajo Rajkov irányította, aki 50 éves lehetett. Engem átkísértek a másik terembe, ahová a nőket zárták, itt láttam egy csecsemőfejet a falhoz vágva, az agyvelő szét volt loccsanva. Nagyon sok halott nő volt. A kínzásba haltak bele, itt vértócsákban feküdtek. A kivégzés előtti napon egy szobában voltam Dupp Bálint plébánossal. Itt látott meg egy Zdravko nevű ismerős, ő intézkedett, hogy kiengedjenek. A papot a többiekkel együtt kivégezték. Én megmenekültem a haláltól, de anyámat brutálisan ölték meg. Előtte levágták a mellét és az orrát Crnjakov Katica parancsára. Kivégezték még apám nővérének férjét és fiát, anyám nővérét és férjét. Fehér Ferencet és fiát. Ferencnek előtte kitépték a bajszeit, felhasogatták a bőrét, majd besózták. Nagyapámat és nagyanyámat is megölték, tehát majdnem az összes rokonságot."

"Rohacsek Imrét és feleségét, Burányi Máriát kivégezték. Lányuk mesélte, hogy édesanyját nagyon kínozták. Eltördösték a kezeit, közben állandóan kérdezték, hány partizánt ölt meg. Mikor már nem bírta a kínzást, azt felelte: nagyon sokat - habár életében nem bántott senkit, csak ölje már meg. Lője már le. Zavarkó Vilmos mesélte, hogy a község háza udvarán volt egy kút. Ezt a kút teletöltötték magyarokkal, utána átalakították WC-nek."

"Két túra kivégzést láttam a község háza udvarán. Az embereket levetkőztették és odaállították a trágyadomb mellé. Itt lövöldözték őket le, majd a sintérházba hordták a hullákat. A másik alkalommal egy csoport fiatal volt az áldozat. Tamburával a kezükben ültek a sarokban és énekeltek. Az ő egy boroshordón ülve nézte őket, mellette a gépfegyvere. Ezzel a gépfegyverrel lettek kivégezve. Mindkét alkalommal kb. 25-30 embert ölt meg. Az

áldozatok között voltak nők is. Én egy orosz tiszt mellett szolgáltam. A tiszt megkérdezte az öröktől, hogy kik ezek az emberek, mire a szerbek azt felelték: fasiszták. Minden kihallgatás nélkül gyilkolták meg az embereket."

"Amikor bejöttek a magyarok, a szerbek a háztetőkről lövöldöztek a magyar katonákra. Még a magyarok ideje alatt is végeztek ki a szerbek magyarokat, Hanák Ignácot a saját háza előtt akasztották fel. Tervük is volt, hogy hogyan végezzenek a magyar katonákkal, de egy zsidó asszony elárulta őket. A magyarok ideje alatt az eltűnt vagy kivégzett szerbek családtagjai kártérítést kaptak a magyar hatóságtól. A kivégzéseket vasárnap, október 22-én kezdték. Molnár Konc Pál rendőr és Szerda János volt az első. Szerda János felesége terhes volt, és kikaposták belőle a gyereket. Ezután utcáról utcára haladva szedték össze a férfiakat. Legtöbbjüket a községházra és a magtárba vitték. 1944. október 28-án, Mindenszentek előtt két nappal történt a golyószórózás. Amikor vittük az ebédet és kinyílt az ajtó, láttuk, hogy a szemük be van kötve, a kezük pedig hátul összekötözve. A halottakat a sintérgödörbe szállították. Férjemet Loncarski Stevo - még ma is él - és Miljanski Radica vezették el. Tizenhat-hét évvel később, amikor egy tanyán éltünk a Gyöngyszigeten, oda járt Loncarski itatni a lovait, habár a földjéhez sokkal közelebb is volt kút. Amikor odajött, mindig cinikusan azt kérdezgette, hogy élünk-e még. "

"Nagyon fájó visszaemlékezni. 1944 decemberében bejöttek hozzánk és a szomszédunkat keresték. Mivel édesapám nem tudta megmondani, hogy hol van, ráordítottak, hogy ha itt nem tudja megmondani, akkor majd a községházán tudni fogja. Bevittek és még aznap este kivégezték. Fejét szétverték, mint egy kígyónak, kezét-lábát darabokra tördösték. Anyám és nagyanyám kintről hallgatták a jajgatását, kegyetlen halála volt."

"Ki kellett járnunk dolgozni a határba és egyik nap emberekkel zsúfolt teherautók mentek el mellettünk. Meg sem mertünk piszenni, pedig a fenn lévők kérdezgették kik vagyunk és ha magyarok vagyunk; mondjuk meg a Temerinben maradtaknak, hogy ne várják őket haza, mert Csurogrra szállítják őket, ahol ki lesznek végezve. Sokan a nevüket kiabálták, de én csak Pomazsányi kocsmárosra emlékszek, persze, ha jól jegyeztem meg a nevét. Láttam, amint Capó Szabó Györgyöt a szerb templom előtt, a piacnál kikötözték a körösztre, majd késsel nyúzták, mint a nyulat, közben pedig sózták a sebeit. Egyesek a nézők közül pedig kiabálták: Deri ga! Soli ga!"

"1944 októberében édesapámmal együtt bevittek engemet is. November 4-én kivégezték apámat, én pedig azt a feladatot kaptam, hogy szállítsam a halottakat. Sok fiatalnak ezt kellett tenni; ott volt Gyükér László, Mészáros Gyurka, Gyükér Jani, Polákovics Károly, a többiek neve nem jut eszembe. Első alkalommal tizenketten vittük ki a holttesteket, de csak öten tértünk vissza. A gyilkosságokat a katonaruhába öltözött helyi lakosok végezték, de előtte megkínózták az embereket. A kivégzések nemcsak puskával történtek, legtöbb esetben meggyfa botra kötött kb. 10 kilós ólommal verték agyon az áldozatokat, miután összedrótolták kezeiket. Egy szerb asszony eközben azt mondta, nem kellene ezt a sok embert kivégezni, mire őt is becsukták közénk, majd kivégezték."

"Az első kivégzéseket már a következő napokban végrehajtották. Az áldozatok a Makó környékéről otthagytott leventék voltak. Őket a partizánok a leventeotthonban meztelenre vetkőztették, majd kezeiket dróttal szorosan összekötözték. Ezután mintegy két utcahossznyit kellett futólépésben megtenniük a községháza udvaráig. Itt, a WC és a magtár közötti részen lettek kivégezve. A vétkük az volt, hogy magyarok voltak."

"Míg a kivégzés előkészületei folytak, addig egy csoport fegyveres a falu északi részéről, a mintegy 300 lakost számláló Gödrök településről, amely területén volt a téglagyár és a gyepmestertelep (sintérház), összeterelte a magyar férfiakat és négy 4m x 4m x 2m-es gödröt ásott velük a sintérháznál. Amikor a gödrök elkészültek, a magyarokat hazaengedték kettő kivételével, akiket még a gödörben lelőttek. A leventék holttesteit a beidézett magyar parasztok kocsijaira dobálták és erős fegyveres fedezettel a sintérházhoz szállították. Itt a kocsisoknak kellett a tetemeiket a gödörbe dobálniuk. A visszahajtott kocsikat és a kivégzés színhelyét a már újabban befogott magyarokkal mosatták meg a vértől."

"A letartóztatások még novemberben is folytak. A letartóztatott férfiakat és nőket a magtárban kegyetlenül verték. A nagy bajuszú férfiak díszét kicsupálták, a nők hosszú haját felcsavarták kezeikre és úgy forgatták őket. Esténként itt is a botokkal felszerelt szerb fiataliságot eresztették a magyar foglyok közé, hogy verjék őket. Délben a letartóztatottak ebédet kaphattak. Ilyenkor az őr kinyitotta az ajtót és hangosan feltette a kérdést: "Bántottak-e, vertek e benneteket?" A foglyoknak pedig kórusban kellett felelniük: "Nem! Jól vagyunk!" Pedig az arcuk csupa kék, a bajuszuk helye pedig vérfolt volt. Az ebédet négy-öt napnál tovább nem kellett hordani. Ilyenkor már elhangzott a magyarázat, hogy elmentek munkára. A hozzátartozók ekkor már tudták, hogy ezentúl egy tányér felesleges lesz az asztalon."

"A későbbiekben már csak egyéni, szadista gyilkosságok voltak. F. Lászlót saját udvarában, kiskorú fia szemre láttára verték agyon. J. Szilvesztert betegen, a kemence melletti kiságyon verték agyon, testvéréhez, Jánoshoz a szerb szomszédja a kerítésen átdobta a fegyverét, majd cinkosával megjelentek nála fegyvert keresni. Miután "megtalálták" azt, Jánost a helyszínen agyonverték. A hitközség tanyáján alkalmazott cseléd megkísérelte a szökést, kísérői vadászpuskából lőttek rá, majd amikor a sörétektől megrogyant, agyonverték."

"K. András kövér embernek a hasán ugráltak, így oltották ki életét. W. Imre a megrongált telefonhálózatot javította, amikor értesült arról, hogy milyen kínhalált szántak neki. Aznap éjjel borotvával felmetszette ereit és átvágta saját torkát."

"Dupp Bálint katolikus plébános nem akarta elhagyni a falut. Azt mondta, hogy a pásztnak a nyáj között a helye. Le is tartóztatták, majd feltételesan szabadon engedték napi többszöri jelentkezésre kötelezve. November derekán elhurcolták, majd Csurogon, Zsablyán és Újvidéken nagyon megkínozták. Végül a Hadbíróság nyilvános, golyó általi halálbüntetésre ítélte. Decemberben negyedmagával a központi iskola déli, templom felőli oldalán kivégezték. A valamikori 90 kilós lelkipásztor alig volt több, mint 40. Amikor a kivégzést vezénylő tiszt felolvasta a vádiratot és az ítéletet, fejét a templom felé fordította, a vádpontokra tagadólag ingatta a fejét. Idős édesanyja sohasem tudta meg, mi történt vele, a lágerben állandóan azt várta, mikor jön érte a fia."

"Ártatlanul meghurcolva és megalázva, minden vagyonából jogtalanul kiforgatva, testben és lélekben meggyötörve állt családom egy szál ruhában egy újabb tél küszöbén, amikor Megyeri nagyapáék segítségével testi erőben kissé felépültünk. Ekkor apám szerb tanyákon szállásért és élelemért béresmunkát vállalt. Így egyik szállásról a másikra hányódva-vetődve kerültünk el a szenttamási határba a Dunderski, majd később a Gavanski tanyára is. Dunderski a nővéremet elvitte a szabadkai házába szobalánynak, mi pedig a tanyáján éhbérért a

jószágot őriztük és béreskedtünk. Isten segítségével és szorgalmunkkal azonban mindannyian túléljük a magukat felszabadítónak kinyilvánító fegyveres rablók haláltáborát."

"Édesapámat a család szeme láttára verték össze, végezték ki. Alig hogy hazaért a kukoricaszedésből - épp az asztalnál ültünk - bejött két tizenhat-tizenhét éves szerb partizán, akik ezenkívül még a szomszédaink is voltak, nekiestek apámnak, ütötték verték, eközben anyám nyaka alá kést tartottak. Ekkor egyik testvérem idegösszeroppanást kapott és soha többet nem gyógyult meg. Apámnak jártányi ereje sem maradt, úgy húzták ki a házhól. Az esetben jelen volt nagynéném, Bicskei Katica is, aki jelenleg külföldön él. Ő mesélte, hogy amikor az ebédet vitte az édesapjának, akit szintén kivégeztek, hogy az idős ember körmei le voltak szaggatva. Igracski Katalin szüleit is kivégezték, az eset után nálunk aludt. Ő bejárt a község háza udvarára takarítani és irtózatos dolgokat látott. Miközben vért mostak fel, testrészeket találtak: orrot, fület, sőt még nemi szervet is. Mesélték, hogy a foglyul ejtett áldozatokon több esetben nemi erőszakot is elkövettek."

"Az első haláleset Zsablya és Járek között következett be, V. Péter három hónapos kisfia fagyott meg édesanyja ölében. A gyermek eltemetését a futárra bízta. A zsablyai temetőnél puskáját egy fiúnak adta és a tetemmel meg a pénzeszsákkal bement intézkedni. A visszatérése után feltűnő volt, hogy a pénztáska nagyon lesoványodott. Amikor Zsablya központján haladt át a menet, ott éppen arról gyűléseztek, hogy miként toloncolják ki az ottani magyarokat is. Az átvonuló magyarok hírére a kárörvendő, kíváncsi szerb emberek kivonultak az utcára; szidalmazták, köpdösték és hógolyókkal dobálták a menetben vonuló magyarokat."

"1945 januárjában, ahogy hidegebbre fordult az idő, a kényszermunkák is mind ritkábbak lettek. A szerbek egyre hangosabban hangoztatták, hogy nem élhetnek együtt a magyarokkal. Éjnek idején kihívóan kopogtattak be a magyar házakhoz, aki pedig erre kijött, azt jól elverték, tekintet nélkül arra, hogy férfi vagy nő volt az illető. Panaszra senki sem mert menni. Egy idős férfit, aki a kis, karonülő unokája részére pár kockacukrot tett a zsebébe, az ő recés tenyérmorzsolóval úgy vágott pofon, hogy fél arcáról lehúzta a bőrt. Uglík Józsefnét is kivégezték. Nagyon bátor menyecske volt. Úgy hallottuk, hogy bátor ellenállása miatt a házról-házra fosztogatni járó csőcselék végzett vele, fejszével levágták a fejét."

A vallomások és az adatokat gyűjtötte: Teleki Júlia

Folytatása következik.

(Jack Corn, Szent Korona Rádió)